

hen meeleefden en voor hen de barmhartigheid des Heeren niet inriepen.

Al staat de Gereformeerde vast in zijn belijdenis, daarom beschouwt hij hen, die tot zulk een licht nog niet zijn gekomen, niet als heidenen en tollenen.

De Gereformeerde is streng kerkelijk, maar nooit kerkistisch.

Ook in andere kerken, zelfs in sekten, zoekt hij naar lieve kinderen Gods. En hij vindt ze ook.

Als men leest, wat God bezig is te werken in Rusland, hoe 't geloof, zij het ook met dwaling gemengd, opleeft en hoe vele duizenden zich liever van hun goed laten berooven en zich tot den dood toe laten martelen, dan hun geloof prijs te geven, staat men beschaamd.

Zouden wij zoo standvastig zijn?

Hoeveel tijdgeelovigen zouden er onder ons niet openbaar worden, die, wanneer verdrukking en vervolging komt, terstond zouden worden geërgert?

Wie kan het zich voorstellen, welk een geschrei er van die vervolgd en martelaren van het Bolsjevisme tot Christus in den hemel opklimt!

De Heere hoort dat geschrei.

Mogen wij ons doof houden?

Zullen wij niet mede-schreien: „Geef 't wijd gebied, dat niets in 't woen ontziet, de ziele van Uw tortelduif niet over?”

Het gebied des rechtvaardigen ook voor zijn broederen en zusteren in Christus vermag veel.

Onze vaderen hadden niet alleen voor hun geloofsgenooten in engeren zin, zij baden het — helaas in onzen tijd veelszins onbekende — gebed voor allen nood der christenheid.

Zij baden voor „al onze mede-broederen, die onder den Paus of Turk vervolging lijden”.

Wandelen wij dan in hun sporen.

De Heilige Geest zalve onze predikers op den 22. Zondag in bijzondere mate.

En krijg het oude Lutherlied onder ons nieuwen klank:

De vijand rukt vast aan
Mij opgestoken vaan.
Hij draagt zijn rusting nog
Van gruwel en bedrog,
Maar zal als kaf verdwijnen.

HEPP.

LITERATUUR EN KUNST

De Probleem-roman als tijdsverschijnsel.

I.

Elke periode in de literatuurgeschiedenis, hoe ver men ook teruggaat, heeft haar eigen uitingsvorm, een bepaald genre dat karakteristiek is voor den tijd, dat voortkomt uit, maar ook aansluit bij den geest en de verhoudingen van dien tijd. Om nu maar te blijven binnen het raam van onze eigen Nederlandsche letterkunde: beginnende bij den middeleeuwschen ridderroman-in-verten en het berijmde heiligenleven, kan men, heel de literatuur-historie door, die specifieke uiting aanwijzen, die innerlijk en uiterlijk door haar tijd gestempeld wordt. Men ziet daarin dan, als in een spiegel, het denken en doen der menschen, dat wat hun belangstelling heeft en hoofd en hart bezig houdt.

Ook onze tijd heeft zijn typeerenden literatuurvorm: den roman.

Terwijl aanvankelijk bij de literaire herleving van Tachtig de dichtkunst „de nieuwe lente en het nieuwe geluid” bracht, is met de negentiger jaren der vorige eeuw de roman op den voorgrond gekomen en steeds meer geworden het literaire kunstwerk. Men kan veilig zeggen, dat in de ontwikkeling der nieuwere letterkunde, zooals die op de basis der Tachtigers-opvattingen is voortgegaan, de roman geleidelijk aan de alles-beheerschende plaats heeft verkregen en dat hij de dichtkunst sinds lang ver achter zich heeft gelaten, wat betreft algemeene belangstelling en waardeering.

Onder invloed van de buitenlandsche proza-literatuur en de snelwisselende denkbeelden van den tijd, ontplooidde zich die roman in velerlei verlatking. Al naar de verhoudingen zulks mee-brachten bloeide op de naturalistische roman (van Van Deyssel, Querido, Nelscher, Coenen, Aletrino) de realistische-roman (van De Meester, Querido, Heyermans), de symbolische roman (van Van Eeden, Marie Metz-Koning), de historische roman (van Van Schendel, van Oordt). We kennen, als we naar den inhoud rubriceren: den roman, die het leven teekent der goeide burgerij, hetzij in zijn milieu-verhoudingen (van Herman Robbers, Jeanne Reyneke van Stuwé), hetzij in zijn geestesgesteldheid (na Boudier-Bakker), den roman die binnenleidt in de sfeer van verfining en overbeschaving (van Couperus, Borel) of in de troebelheid der maatschappelijke verworping (van Van Hulzen, Heyermans). Uit de latere jaren dateeren de oorlogsromans, in welk genre uiteraard de eigen literatuur (Van Suchtelen) achterbleef bij de buitenlandsche van auteurs als Barbusse, Gibbs, Kellermann, Still-

gebauer, Renn, Remarque, von Onruh e.d.; de roman van de neurose, uit de crisisjaren na den wereldoorlog, die in Duitschland zijn beste vertegenwoordiging vindt (in het werk b.v. van Jacob Wassermann), maar ook ten onzent vrij veelvuldig is (bij Emmy van Lohorst, J. W. de Boer, R. van Genderen Stort, Maurits de Vries); de ideen-roman (van Scharten-Antink, Anna van Goch-Kaulbach, Jo van Ammers-Küller), de roman van karakter-analyse (van Jaarsma, Van Booven) enzovoorts. Men kan, zoo men schismatiseeren wil, schier tot in het oneindige voortgaan.

Maar bij alle verscheidenheid is er één door-gaande eigenschap; altijd weer is de roman als de antenne, die de geluidgolven van den tijd opvangt en ook weer verder geleidt, tot ze bereiken het oor van ieder, die luistert. Want dat vooral is het karakter van den roman: hij geeft weer wat den tijd beweegt — en door zijn groot analytisch vermogen ontleedt hij dat tot op de diepste roerselen — maar hij oefent daarop tegelijkertijd invloed, omdat hij niet is een mechanisme, doch een organisme, ontstaan uit en gedragen door een levende overtuiging.

In de laatste jaren nu heeft zich naast de vele bestaande romansoorten een nieuw roman-type ontwikkeld, dat dit karakter in bijzondere mate vertoont: de probleem-roman, d.i. de roman, waarin de problemen van den dag aan de orde komen. Deze probleem-roman is de roman van dezen tijd, spiegel van het moderne denken, maar ook factor in dat denken, want bij zijn weergave van gebeurtenissen suggereert hij tegelijk ook den lezer een verklaring daarvan, en aldus oefent hij metterdaad ook invloed uit in de ideenwereld van het huidige geslacht.

Als verschijnsel, als probleem-roman, is hij een merkwaardig product van dezen tijd. Want onze tijd is bij uitstek de problemetijd, de tijd zonder lijn en zonder houvast, op ieder gebied vol van wat men dan noemt problemen. 't Woord probleem is tegenwoordig het mode-woord, want iedere verhouding, elke toestand, elk onderdeel der samenleving heeft zijn problemen, dat wil zeggen: zijn aanleiding tot diepzinnig redeneeren en theoretiseeren. Daarbij is het opmerkelijke, dat niet de behoefte aan een oplossing der vragen primair is, maar dat het gaat om 't probleem zelf, of wat men dan 't probleem gelieft te noemen. Dat, het probleem wordt bekeken, bespiegeld, heen en weer en omgedraaid en de eenige uitkomst van dat alles is de verzuiching, dat men hier toch werkelijk voor een probleem staat. Wat vroeger zaak van overweging heette, is tegenwoordig zwaarder, gewichtiger, ingewikkelder: een probleem. We hebben verkeersproblemen, bemalingsproblemen, wegenproblemen (nog onlangs werd gesproken over het autobusprobleem en het luchtververschingsprobleem), naast onderwijsproblemen, opvoedingsproblemen, ontwapeningsproblemen. We lezen in de krant over het Kantprobleem, het Einstein-probleem, het Therèse Neumann-probleem en een kolom verder vinden we dampproblemen en kruiswoordproblemen. De ongelijksoortigheid der begrippen in het eene en het andere geval doet blijkbaar niet ter zake; 't woord probleem is als het beroemde dek-seltje dat op alle potjes paste.

Werkelijk alles is probleem tegenwoordig. 't Is als worden van overal de problemen gezocht en opgespoord. Ze worden geschapen en in elkaar gezet en dan verdiept men er zich in met iels van wellust; men coquetteert er mee en maakt ze tot uiterst belangrijke vraagstukken. En de goed-geloovigen worden er van doordrongen, dan het gaat over hoogst gewichtige moeilijkheden, of liever, ze vinden een zoodanige voorstelling van zaken, dat ze, er wezenlijk ingrijpende quaesties in gaan zien, zwagigheden, waarover diep nagedacht en vooral heel veel gepraat moet worden.

Natuurlijk kan niet worden ontkend, dat er in onzen zoo uiterst gecompliceerden tijd vraagpunten zijn, die inderdaad den naam van probleem verdienen, en ook niet, dat er onder die problemen zijn, die, hoe ook doorvorscht, problemen blijven. Maar evenmin kan worden tegengesproken dat men ten aanzien van allerlei „tijdsragen” dikwijls den indruk krijgt van problemenjagerij. Tegenover een vorig geslacht, dat bij de triomfen der exacte wetenschap er zijn glorie in vond „vinder” te zijn, poseert de moderne mensch gaarne als een „zoeker”. Hij wil niet meer „napraten”, niet meer uitgaan van „overgeleverde begrippen”, niet meer voetstoots zich neerleggen bij wat misschien louter door conventie zijn autoriteit heeft verkregen — hij wenscht te onderzoeken, te overwegen, „logisch” te beredeneeren, niet uit begeerte naar overtuiging, maar als plicht van welbegrepen moderniteit. En zoo wordt alles probleem, wordt problemenjagerij de ziekte van dezen tijd. Intusschen, van die ziekte wordt de zoeker zelf het slachtoffer. Want door het alles problematisch stellen verliest hij iedere zekerheid. En waar hij zich dan oriënteeren moet naar een tijd, die arm is aan inhoud, die alle belijning en houvast mist en door hopelooze onevenwichtigheid zich kenmerkt, zoodat een billard-wedstrijd even groote nationale beteekenis heeft als een wetenschappelijke praestatie, raakt hij geheel zijn koers kwijt en wordt heen en weer geveegd door de problemen als een opwaaiende krant over een

stadsplein. In het gewirwar van moeilijkheden en zelf-opgeworpen quaesties weet hij ten slotte geen pad meer te vinden, waarlangs hij veilig kan gaan, geen verhouding te ontdekken, waarin werkelijke bevrediging en rust mogelijk zijn.

Ten slotte wordt dan het leven zelf 't aller-grootste probleem, de som van allerhande occultistische, individualistische, intellectualistische en wie-weet-wat-istische waarden meer en de moderne mensch, die 'taan zijn moderniteit verplicht is een zoeker te wezen, peinst zich moe, maar raakt al verder van de wijs. En hij eindigt met zichzelf een probleem te worden en weet in den dichten nevel van ideen en denkbeelden geen rechts en geen links meer.

Lang niet malsch werd in een Handelsblad-artikel onze tijd aldus gequalificeerd: „(Onze) stijl en rhytme-arme tijd is.... de tijd der geestelijke kwakzalvers van menige gading. De zolste fratsen worden als ernst verkocht op deze kermis der buitensporigheid.... O, eigenlijk is het dus toch wel een groote tijd, waarin wij leven. 't Is namelijk de tijd der geestelijke charlatans.... der exploitanten van het geestelijk snobisme op ieder gebied. Het is een groote tijd voor de Uilenspiegels en de Mephistos. De wereld wil bedrogen zijn, nu meer dan ooit.... Een wildernis van geesten, een markt vol schreeuwers en bekochten....”

Indertijd, een onmatige problematiek is de ernstige ziekte van dezen tijd. En ze is te ernstiger, wijl ze niet is een gril van moderniteit, maar het gevolg van een sinds lang woekend proces. Daarover nader in een volgend artikel.

C. T.

MUZIKALE KRONIEK

Architect en Orgelbouwer.

Enkele minder gelukkig uitgevallen, hoewel goed bedoelde, passages in het naschrift op een lezenswaardige artikelenrij over kerkbouw, gaven mij aanleiding een enkele opmerking te maken over adviezen bij kerkorgelbouw.

Evenzoo is de zin die ik nu zal citeeren niet meer dan de inleiding die noodig was om over kerkbouw en orgelbouw iets te schrijven. Ik zie er niet meer in dan een symptoom van een algemeene kwaal, maar als zoodanig dient hij wel herkend te worden.

Nadat de heer van der Schaar een en ander meegedeeld heeft over den Kloeken- en Orgelraad, concludeert hij tot onze oprechte verbazing: Intusschen zal uit het bovenstaande blijken, dat bedoelde organisatie voor het onderwerp: „Kerkbouw” niet dienstig kan zijn.

Is dat geen symptoom, dat een bekend bouwkundige in een artikelreeks met opvoedende strekking over kerkbouw in een blad als de Heraut 'thelder als glas vindt, dat er tusschen adviseurs inzake orgelbouw enerzijds en architecten anderzijds geen contact bestaat? Dat gegevens over 't werk van de eersten volstrekt geen nut hebben voor den arbeid der laatsten?

Ik kwam eens in een kerk, waar het orgel ongemotiveerd ver naar voren was uitgebouwd en toog op onderzoek uit naar de reden. Ja, ziet u, dit orgel is er later ingezet en toen moest 't wel zoo ver vooruit worden geplaatst; anders konden de pijpen er niet in, want de achtermuur van het orgelsterrein hield ik ging eens kijken, en werkelijk, zelfs een miniatuurorgeltje zou met moeite de pijpen van een paar registertjes in de toegedachte ruimte kunnen dwingen — dank zij de bekendheid van den architect met de eischen te stellen aan een orgel voor die (en 't was een flinke groote) kerk geschikt.

Ergens anders vond ik een orgelsterrein waar de organist ongeveer hermetisch in een o zoo mooie orgelkamer, keurig afgewerkt, afgesloten zat achter een muur. Communicatie met de gemeente alleen door een tuimelraam dat voor één derde boven den grond uitstak. Ook geloof ik niet, dat de organist zelfs aan dat toch al ongelukkige raampje iets had als hij zat te spelen.

Nu was 't niet het ergste dat men vanaf het orgel de gemeente niet kon zien, noch den predikant, noch den voorlezer. Maar ook 't geluid van zijn eigen instrument kon de organist onmogelijk beoordeelen dan alleen met behulp van de herinnering die 'tvoorspelen van collega's op hem gemaakt had terwijl hij zelf in de kerk luisterde. Dank zij de prachtige muur des afscheidels, en de kennis van vereischten voor goed orgelspel bij den architect.

Weer in een andere gemeente kreeg de organist een ondoelmatige plaats ten opzichte van zijn instrument omdat de architect 't beslist afkeurde dat het orgelfront zich welfde buiten den boog die de orgelruimte omsloot en hij gemeend had dat er genoeg ruimte was.

Dit zijn slechts enkele gevallen van de zeer, zeer vele, waarin de gemaakte fouten best vermeden hadden kunnen worden als van 't begin